

ወላጆቻችን

ከማኔጅመንትና ከተለያዩ እይታዎች

የሜ/ጂ ደግነህ ጉግሣን አሥረኛ የሙት ዓመት ምክንያት በማድረግ የቀረበ ፅሁፍ

መግቢያ

አባት ያበጀው፣

ለልጅ ይበጀው።

- የአበው አባባል

ይህንን ፅሁፍ ለመጻፍ ያነሳሳኝ የወላጅ አባቱ የሜ/ጂ ደግነህ ጉግሣን አሥረኛ የሙት ዓመት ምክንያት በማድረግ ወላጆቻችን የሚያበረክቱትን አስተዋፅዖና የሚያሸጋግሩትን ክምችት ማንነታቸውን ከተለያዩ ነጥቦች አኳያ ለየት አድርጎ ለማሰብና ለመዘከር እንዲሁም በሞት የተለዩ ሰዎችን በምናስብበት ጊዜ ከማዘንና ከመፀፀት ይልቅ ያስተላለፋችን፣ የቀረፁትን እኛነታችንን በማሰብ ከእነሱ በመውጣታችን ደስተኛ መሆን እንደምንችልም ለማሳየት ነው።

ጥቂት ስለ አባቱ - አባቱ አብዛኛው እድሜውን አገሩን በማገልገል ተወጥቷል። ገና በ14 ዓመቱ በጣሊያን ወረራ ወቅት ወደ ካርቱም ተሰዶ እዚያ የነበሩ አርበኞችን በመቀላቀልና በመሰልጠን፣ የመጀመሪያው ፈር ቀዳጅ ጦር አባል በመሆን ደፈጣ እየጣሉ የቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴን የእንግሊዝ ጦር በአሜሪካ እንዲገባ ከአመቻቸው አንዱ በመሆን በጀግንነት በተለያዩ ቦታዎች (እንጀበራ፣ ቡሬ፣ ማንኩስ፣ በደንበጫ፣ ወዘተ) በመዋጋት በወጣት አርበኛነት የታሪክ አስተዋፅዖ አበርክቷል። ብቃቱን ሊያስመክርበት በቻለው በወታደራዊ ህይወቱም ከመጀመሪያዎቹ ተመራቂ መኮንኖች አንዱ በመሆን (መለያ ቁጥር 21) እስከ ሜጅር ጄነራልነት በተለያዩ የአዛዥነት ቦታዎች በተለይም በምስራቅ በ3ኛው ክፍለ ጦር ውስጥ እንዲሁም በምድር ጦር ውስጥ በከፍተኛ ኃላፊነትና ብዙ ቦታዎችም በሽምጋይነት አገልግሏል። በ1956 ከሶማሊያ ጋር በነበረው ግጭት ላሳየው አመራር የብ/ጄነራልነት ማዕረግ ተሰጥቶታል። በተለይም የገለብና ሃመር ባኮ አውራጃ የመጀመሪያው አስተዳዳሪ በመሆን በጊዜው ከከፋና ከጋሙጎፋ ጠቅላይ ግዛቶች አወጣጥቶ አዲሱን አስተዳደር በመመሥረት አጨቃጫቂ በሆነው በኬንያ፣ ሱዳን፣ ኢትዮጵያ ድንበር ላይ ሰላም በመጠበቅና አስተዳደሩም እድገት እንዲኖረው ትልቅ አስተዋፅዖ አበርክቷል። እዚህ ላይ በጊዜው ከነበረው ኑሮና ከቤተሰብ ተነጥሎ ግዳጅን ለመወጣት ወደዚያ አካባቢ መሄድ ማለት ምን ያህል ከባድና ፊታኝ እንደሆነ መገመት አያስቸግርም። ጡረታ እስከወጣበት ጊዜ ድረስም በምድር ጦር የበጀትና ሂሳብ መምሪያ በሃላፊነት በመሥራትና ግጭቶች አሉባቸው በተባሉ ቦታዎች (ሀረር፣ ጎጃም፣ ነገሌ፣ ገለብ) በሽምጋይነት ወይም በጊዜያዊ አስተዳዳሪነት በመላክ ውጥረቶች እንዲበርዱና መቻቻሎች እንዲፈጠሩ ጥሯል። በ1928 የጣልያንን ጦር ሲዋጉ በማይጨው የወደቁትን “የማጁር ዘበኛ” በመባል የሚታወቁትን

አዕም በማሰባሰብ በክብር እንዲያርፉና ተረስተው እንዳይቀሩም አድርጓል። በሚመራው ጦር ውስጥም እንደ አስተማሪ በመሆን፣ በማሰልጠንና ችግራቸውንም አብሮ በመጋራት አርአያ እንደነበርና በዚህ ሰራዊትም ውስጥ የተለያዩ ህገ ወጥ ወንጀሎች የፈፀመ ወይም በማእረግ መገፈፍ ፍርድ የተፈፀመበት እንዳልነበር ምስክሮች ይገልጻሉ። በአንድ ቦታ ረግቶ ሳይቀመጥም በየቦታው ተዘዎውሮም ሰርቷል። ጡረታም ከወጣ በኋላም በእውቀት ለህብረት ትምህርት ቤት ኮሚቴ አስተዳዳሪነት ት/ቤቱን በማስፋፋት በግንባታ ስራ ሳይቀር አብሮ እየተሸከመና እየሮጠ ነፃ ግልጋሎቱን በስተርጀናው ዘመን አበርክቷል። በወታደርነት ዘመኑም ሆነ በጡረታ ጊዜው፣ በኖረበት ቦታዎችና በቤተሰቡም ዘንድ ከፍተኛ ተሰሚነትና ተወዳጅነት የነበረው ሲሆን ለአደረገው ከፍተኛ ግልጋሎትና ጀግንነት ቁጥራቸው የበዛ ኒሻኖችና ሜዳዮች ባለቤትም ነበር።

በዚህ ፅሁፍ ስለ አባቴ በተለያዩ አጋጣሚዎች የተፃፉትን መልሶ ለመድገም ሳይሆን ሌላውን ታሪኩን - የአባትነት ባህሪዬውንና ቤተሰብ የማስተዳደር ብቃቴን በማስመርኮዝ ስለ ወላጆች (የቤተሰብ መሪዎች) ለመግለፅ እወዳለሁ። ከእያንዳንዱ ጠንካራ ወንድ ጀርባ አንድ ጠንካራ ሴት አለች እንደሚባለው ሁሉ ከ45 አመታት በላይ ለትዳሯ ታማኝ በነበረችው ከእናቴ ወ/ሮ ሊያውሽ መለስ ጋር በመሆን ትልቅ ቤተሰብን በማስተዳደር ለብዙዎች ትልቅ መሠረት የጣሉ ሲሆን አርቆ የማሰብና ውጤታማ የሆነ የመወሰን ባህርይ ነበራቸው። ይህ የአባቴና እናቴ ባህርይም ከአብዛኛው አንባቢያን አባቶችና እናቶች ባህርይ ጋር የሚመሳሰል ነው ብዬ እገምታለሁ። ይህንንም ከማኔጅመንትና ከተለያዩ ነጥቦች አኳያ የዚህ ፅሁፍ ይዘት በፈቀደው መልኩ ለመመርመር እሞክራኩሁ። ስለ ወላጆቻችን ብዙ መፃፍ ይቻላል። ሃሳቤ ግን ኢኮኖሚስቱ ከሙያው እይታ አኳያ፣ የስነ ሰው ጠበብቴ፣ የህክምና ባለሙያ ወይም የሃይማኖት መሪው ሁሉም ከራሱ አስተያየት በመነሳት ቢፀፍና ይህም ተቀናጅቶ ቢታይ ለወላጆቻችን ወይም የኛ ልጆች ለኛ የሚኖራቸውን አድማስ በተለያዩ መልኩ ማስቀመጥ ይቻላል ብዬ እገምታለሁ።

አባቴ እድሜውን በወታደራዊ አስተዳደር ውስጥ ስላለፈ ትልቅ ቤተሰብ ለመገንባት አስችሎታል ከሚለው ድምዳሜ ላይ ለመድረስ ሳይሆን አባቴንም ሆነ ብዙ አባቶችን ወይም እናቶችን አንድ ስለሚያደርጋቸው ባህሪዬ ለመግለፅ እፈልጋለሁ። ይህም ባህርይ አባት/እናት ወይም የቤተሰብ መሪ መሆናቸውን ነው። በእርግጥ አባቴና እናቴ የመሰረቱት ትልቅ ቤተሰባዊ ስርዓት በፊት በነበረበት መልኩ ዛሬ የለም። ሁለቱም በህይወት የሉም። ተመልሶ ሊመጣ በማይችል ሁኔታ ታሪክ ሆኖ አልፏል። ቁም ነገሩ ግን በዚህ ከማዘን ይልቅ ምን መማር እንደሚቻል ማወቅ እና በተቻለ መጠንም ይህንን ለማስተላለፍ ወይም ቅርፅ ባለው መልኩ ለመተርጎም ያስፈልጋል እላለሁ። መተርጎም ሲባል የግድ ትልቅ ቤተሰባዊ ስርዓትን መመስረት ብቻ ሳይሆን

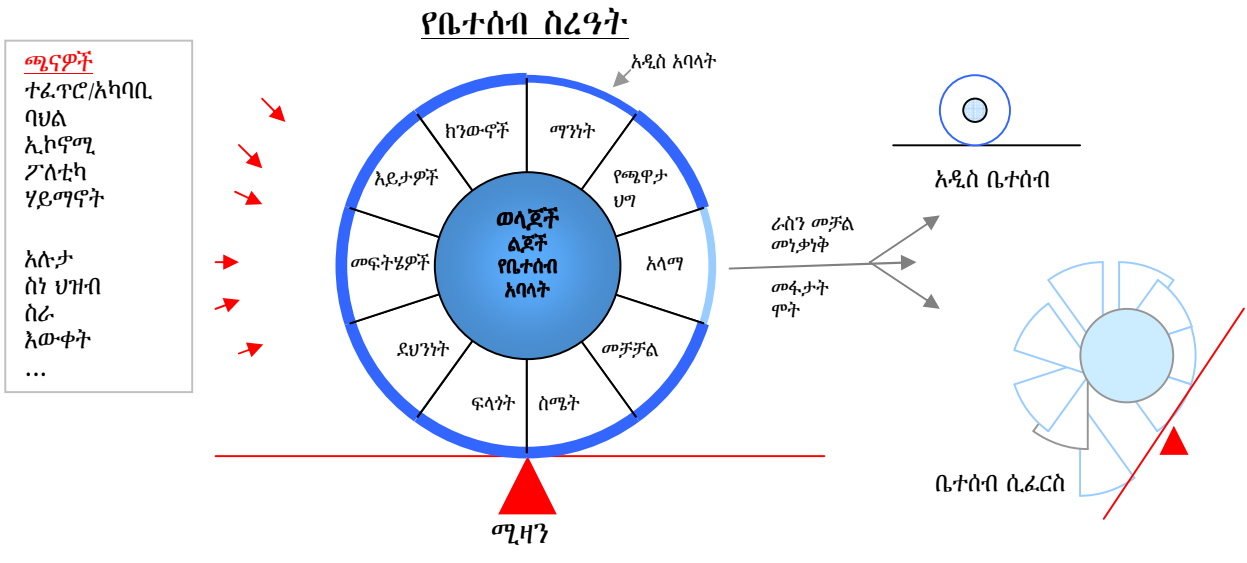
መልካም ተግባሮችን፣ ትጋቶችን፣ መረዳዳትን፣ ጥሩ የመወሰን ችሎታዎችን፣ መደማመጥና መከባበርን ማንፀባረቅ ይመስለኛል።

የቤተሰብ መሪ - ወላጆችና አስተዳደር

በፕሮጀክት ማኔጅመንት መፅሃፌ ውስጥ አንድ ቀላልን የዕለት ተዕለት ምሳሌን በመውሰድና ከፕሮጀክት ጋር በማነፃፀር ቡና ማፍላትም ፕሮጀክት ነው በሚል ምሳሌ አስቀምጬ ነበር። (ቡና ማፍላት የተገደበ ጊዜ፣ የሰው ኃይል፣ ወጪና ጥራት እንዲሁም ጠጥቶ መርካታ የሚለውን አንድ አላማን በመያዝ የፕሮጀክት መሠረታዊ የእውቀት ዘርፎችን ያካተተ ክንውን ነው።) በዚህ አጭር ዕውቀትም የዕለት ተዕለት ድርጊት የሆነውን የወላጆቻችንን አስተዳደር እጅግ አነስተኛ በሆነ አገላለፅ ከማኔጅመንትና ከሌሎች ነጥቦች ጋር አቀናጅቼ ለማየት እሞክራለሁ። ቤተሰብን መስርቶ ልጆችን ማሳደግና ተቻችሎ መኖርን በተለይም ለመኖር መሰረታዊ የሆኑት ነገሮች ተሟልተው እንዲገኙ በማድረግ ቤተሰብን አንድ አድርጎ መምራት ከአባትና እናት ችሎታዎች ውስጥ ከፍተኛ የሆነው የማኔጅመንት (አስተዳደር) ጥበብ ነው። ይህም አርስቶትልስ አንድ ቡድንን እዚህ ላይ ቤተሰብን ማለትም ይቻላል “አንድ ጭንቅላት ግን ብዙ እጅና እግሮች ያለው ሰው” ሲል ያስቀመጠውን ያስታውሳል።

በመሰረቱ ይህ ቤተሰባዊ ስርዓት ሶስት ዋና ነጥቦችን ይይዛል።

1. ለቤተሰባዊ ስርዓት አንድ ቡድን ያስፈልጋል የተጋቡ፣ የተዛመዱ፣ የተሳሰሩ
2. በዚህ ስርዓት ውስጥ አንዱ ለሌላኛው ያስባል ይረዳዳሉ።
3. ይህ የቤተሰባዊ ሕግጋት የሚፀናው ለዚህ ቡድን ብቻ ነው። ለውጭ፣ ለሶስተኛ ሰው አይሰራም ወይም ከባድ ነው።

ቤተሰብ፣ ባህል፣ ኢኮኖሚ፣ መንግስት እና አካባቢ አብረው የሚሄዱና የአንዱ መቀየር በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ በሌላው ላይ ጫና የሚፈጥር ነው። ቤተሰብ ለዘመናዊ ኢኮኖሚያዊ ስረዓት መፈጠር ትልቅ ሚና ተጫውቷል። ባለፉት መቶ ዓመታት ቤተሰብ፣ ምጣኔ ሀብትና ሃይማኖትም አንድ ጥንድ ሆነው ቆይተዋል። ዛሬ ሶስቱም በአብዛኛው ተነጣጥለው ያሉ ሂደቶች ሆነዋል። ኢኮኖሚያዊ እንቅስቃሴ በአብዛኛው ከቤተሰባዊ ውጭ ወጥተዋል፤ ኃይማኖታዊ እንቅስቃሴዎችም እንደዚሁ። ቤተሰብም በአብዛኛው በሰለጠኑት አገሮች ልጆችን ለማሳደግና ለስሜታዊ ፍላጎቶች ማሟሟት ብቻ ሁኗል። ለትዳር ለመፈላለግ ችሎታው እና መስፈርቱ በመቀያየሩ ሁለት ሰዎች መፈላለግ አቅቷቸው አገናኝና አፈላላጊዎች (ደላላች) የበዙበት ሁኔታ ዛሬ ከሰለጠኑት አገሮች ወደ ታዳጊ አገሮችም እየተዛመተ ነው። ኤሌ ኮንተኔር ጋብቻ ማለት “አንድ ሰው ብቻውን ቢሆን ኖሮ የማይገጥመውን ችግር ለሁለት ሆኖ መፍታት መቻል ነው” ብሎ የመጋባትን ክብደት በዚህ ገልጾታል።

በኢኮኖሚ እንቅስቃሴም ቢሆን ኢኮኖሚያዊ ጥቅሞችንና ግልጋሎቶችን በማግኘቱ ላይ ብቻ ነው የሚተኮረው። በሰለጠኑት አገሮች እዚህ ደረጃ ላይ ከመደረሱ በፊት አንድ ቤተሰብ ሁሉንም ያካተተ ነበር። በእርግጥ ቤተሰብን መምራት ስሜት የተላበሰ፣ ውበት ያለውና ማንነትን ማስረገጫ ሲሆን በተለምዶ ከምናየው ደረቅና መስመራዊ ከሆነው ማኔጅመንት /በየመሥሪያ ቤቶች/ በቅርፅ የተለየ ነው።

ዘመናዊ ማኔጅመንት ከወላጆች የኃላፊነት ተግባር የመነጨና ከትውልድ ወደ ትውልድ ሲተላለፉ በመጡ እሴቶች የተፈጠረ ነው። ከአስተዳደር ሳይንስ ጠባብቶች አኳያ ማኔጅመንት ማለት ሰዎችንና ቡድንን መመራት በሚለው በቀላሉ ሲገለፅ ዋናው ባህሪዎቹ ደግሞ ኢንስቲትዩሽኖችን ማቀድ፣ ማደራጀት፣ ሰዎችን መምራት፣ ማስተዳደር፣ ሂደቶችን ማቀናጀት፣ ሪፖርት ማቅረብ፣ መረዳትና ሀብትን በአግባቡ መጠቀም መቻልን ይይዛሉ። ማኔጅመንትን በፕሮጀክት ማኔጅመንት (ተፈጻሚው ትግበራ ማኔጅመንት)፣ በታክቲካዊ ወይም መሀከለኛው ማኔጅመንት እንዲሁም በከፍተኛው ስትራቴጂካዊ ማኔጅመንት ብለን በተዋረድ ማየት እንችላለን። በእነዚህ የማኔጅመንት ክፍፍሎች ውስጥም ከታች ወደ ላይ ለውሳኔ የሚያበቁ መረጃዎች ይለቀቃሉ ከላይ ወደታች ደግሞ ውሳኔዎችና ተጠያቂነትን የያዙ መልሶች ይወርዳሉ። ይህንን በአንድ ቤተሰባዊ ስርአት ላይ ብናየው ብዙ የሚያመሳስለው ባህሪ አለ። ወላጆቻችንን በሶስቱም የማኔጅመንት እርከኖች ላይ እናገኛቸዋለን። እነዚህን በሙሉ አዋህዶው ልጆቻቸው ከደረሱበት የዕድሜ ደረጃና ከአካባቢያቸው ካለው ሁኔታ በማዛመድ፣ አሉንታንም (Risk) ወስደው በማመሳከር፣ የተለያዩ መረጃዎችን አገናዝበው ጊዜውን በጠበቀ መልኩ ይወስናሉ። ልጆችም ለወላጆቻቸው በየጊዜው ሪፖርት ያቀርባሉ

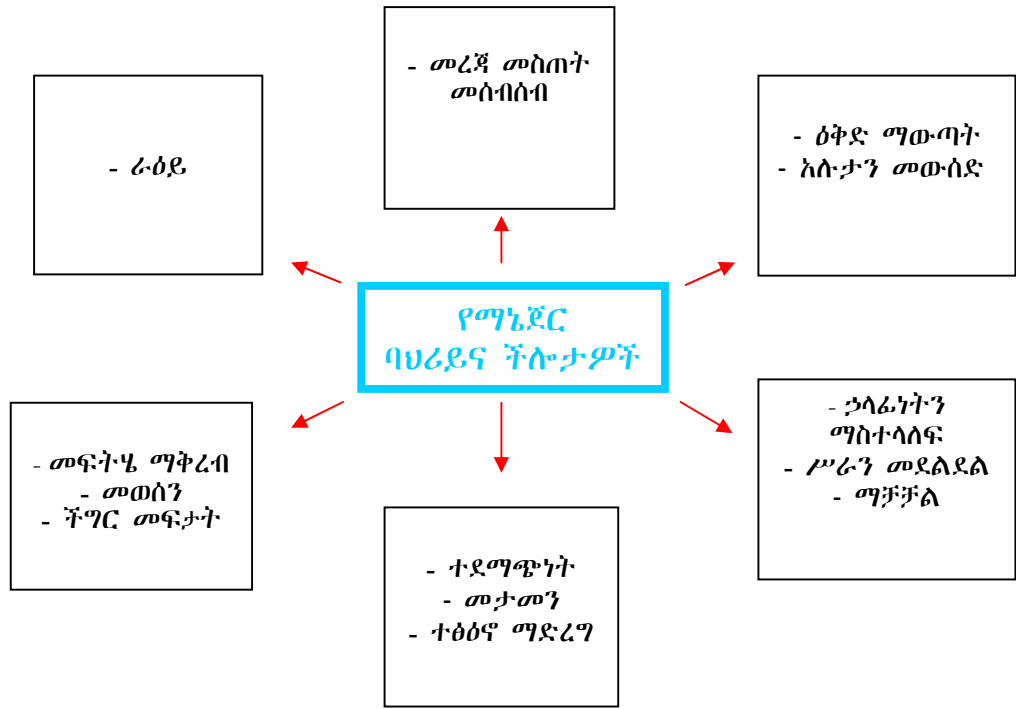
እቅዶችን ያስፈቅዳሉ፤ እርዳታን ይጠይቃሉ፤ የተሰጣቸውንም ስራ ይፈፅማሉ። ወላጆቻችንም በተለይም ከችግኝነት ወደ ዛፍነት በምንቀይርበት ጊዜ ሃላፊነቶችን በመሸከም ውጤት የማፍራትን ስህተትንም በማረም መቻቻልን፤ አርቆ የማሰብንና በተለይም ለአንድም ቀን እንኳን ቢሆን ለመኖር የሚያስችሉንን ችሎታዎች ያስተላልፉልናል።

የማኔጅመንትን ዋና መመዘኛዎች እንደሚከተለው በአራት ከፋፍለን ማየት እንችላለን።

1. ማዘዝ መቻል - ይህም በአንድ ድርጅት ውስጥ ሰዎችን፣ ገንዘብንና ቁሳቁስን እንዲነቃነቅ መወሰን መቻል 2. የታለሙ ዕቅዶችና የአሰራር ቅደም ተከተሎችን መወሰን፤ (በጋራ መወሰን) እና ጫና ማድረግ 3. ስልጣንና ተፅዕኖ ማሳደር - ከበታች ባሉት ሰዎች የስራ ውጤት፣ ብቃትና እድገት፣ ይዘታና የወደፊት እጣ ፈንታ ላይ ተፅዕኖ ማድረግ መቻል 4. ተቀባይነት - ከበታችና በትይዩ እርከኖች ባሉት ሰዎች ዘንድ አስተዳደሪነቱንና የስራ ድርሻውን ማሳመን፤ እውቅና ማግኘትንና ማስከተል መቻል ነው። እነዚህ የማኔጅመንት ባህሪዎች በብዙዎቻችን ወላጆች እና ቤተሰቦች ውስጥ በየቀኑ የሚካሄዱ ክንውኖች ናቸው። የቤተሰብ ኃላፊዎች ስልጣን አላቸው፤ በተናጥልም ሆነ በጋራ ይወስናሉ። ንብረታቸውንና በእነሱ ጥላ ስር ያሉትን ሰዎች በማዘዝ ማነቃነቅ ይችላሉ። በልጆቻቸው የኑሮ፣ የትምህርት ሁኔታ ላይ ጫና ያደርጋሉ። አቅማቸው እና የመረጃ ይዘታቸው በሚፈቀደው መሠረት ትምህርት ቤት ለልጆቻቸው ይመርጣሉ፤ ጓደኛን ጥሩ መጥፎ ብለው ይከላከላሉ /ይፈቅዳሉ/። ልጆች አድገው እንኳን ለትዳር ሲበቁ በትዳር ህይወታቸውና አመለካከታቸው ላይ ጫና ያደርጋሉ። በተለይም በነሱ ጥላ ስር ያሉት ሰዎችም ውሳኔያቸውን አምነውና ተቀብለው ይከተሉዋቸዋል።

ወደ ማኔጅር ባህሪዎችና ችሎታዎች ከገባን ደግሞ አንድ ማኔጅር የማሳመን፣ የማቀናጀት እና የማቻቻል፣ አጠላልፎና አስክኖ የማሰብ፣ መፍትሄ የማቀርብ፣ ችግርን ለመፍታት የመቻል፣ ውሳኔ የመወሰን፣ ዕቅድ የማውጣትና የሥራ ቅድመ ተከተሎችን የማስቀምጥ እንዲሁም አሉታዎችን ለማጥፋት ወይም ለማሳነስ አስቀድሞ መከላከያን የማዘጋጀት ጥበብ ይጠበቅበታል። ካለፈው ተምሮ ወደፊት የሚያተኩር እና ኃላፊነት የሚሰማውም መሆን አለበት። ከገጠር እስከ ከተማ ያሉ ቤተሰቦቻችንን በአብዛኛው ብናስብ ከላይ የተጠቀሱትን የማኔጅር ባህሪዎችን በይበልጥ የሚያሟሉ ናቸው። ወላጆቻችን እኛን ለማሳደግ ይሮጣሉ፣ ይደክማሉ፣ ውሳኔዎችን አበላልጠውና አመራርጠው ይወስናሉ። በእርግጥ ውሳኔያቸው ጥሩና መጥፎ መሆኑን ማወቅ

የሚቻለው የኑሯቸው ሁኔታ፣ የመረጃዎች መጠንና ብቃት፣ አካባቢያቸው፣ የመወሰን ብቃታቸውንና በወሰኑበት ወቅት የነበረውን ሁኔታ በማገናዘብ ነው።

ብዙ ልጆች ያሉትን ትልቅ ቤተሰብን የምትመራ እናት ወይም አባት በመሥሪያ ቤታቸው ውስጥ የማኔጅመንት ችሎታ የላቸውም፣ ለመምራት የሚያስፈለገው ወጣት ቀልጣፋና በቤተሰብ ያልተሳሰረ ሰው ነው (እኩል በሆነ የትምህርት ችሎታና ልምድ) ተብሎ የሚመረጥበት ጊዜ ብዙና እየተለመደ የመጣ ነው (በግልፅ ባይሆንም)። እዚህ ላይ ብዙ ቤተሰብ እየመራም አንድን መስርያ ቤት ማስተዳደር የማይችል አሊያም ቤተሰቡን ማስተዳደር የሚያቅተው ሊኖር እንደሚችል የማይካድ ነው።

በአንድ ቤተሰብ ውስጥ የተለያዩ ባህርያት ያሏቸው ሰዎች ይስተናገዱበታል። የእናት ሆድ ችግር እንደሚባለው ሁሉ ወላጆቻችን በቤተሰቦቻቸው ውስጥ የተለያዩ ባህርይ ያላቸውን ሰዎች ጥንካሬና ድክመታቸውን እያቻቻሉ ልክ በማኔጅመንት ውስጥ እንደምናየው ይመራሉ። የባህሪዎች ችግር ችግርን በማሳየት አንድ ቡድን የበለጠ ውጤታማ መሆን እንደሚችል አፓሎ ሲንድረም ከሚለው በመማር ቢልቢን (Meredith Belbin) እንደሚከተለው አስቀምጦታል። አፓሎ ሲንድረም ማለት ወይ ጨረቃ የተላኩ የናዛ (NASA) ጠፈርተኞች ቡድን ምርጥ የሆኑ ተመሪዎችን የያዘና በመጨረሻው ላይ ግን በጋራና በቡድን ለመስራት ችግር እንደሚኖራቸው ያረጋገጠ ጥናት ነው።

በቢልቢን ጥናት አንድ ቡድን ውጤታማ የሚሆነው ሰዎች የተለያዩ ባህሪዎችና የስራ መደብን የያዙ ሲሆን ነው። እነዚህንም በአጠቃላይ በ8 ባህሪዎች መደብና እነሱንም

በሶስት መደቦች ደልድሎ ይመለከታቸዋል። የመጀመሪያው አስተዳደራዊ ችሎታን ይይዛል (ወሳኝ/Shaper፣ ፈጻሚ/Implementer፣ ጥንቁቅ ጨራሽ/ Completer)። ሁለተኛው መደብ የግንኙነትና መረጃ ችሎታን ሲይዝ (አስተባባሪ/Co-ordinator፣ የቡድን ሰራተኛ/Team worker፣ መንገድ ከፋች/Resource Investigator) ሶስትኛው ደግሞ የእውቀት ችሎታን ይይዛል (ሀሳብ አፍላቂ/Plant ፣ ተቆጣጣሪ/ መርማሪ/Monitor Evaluator)። “አንድ ሰው በችሎታው ፍፁም (Perfect) አይደለም። አንድ ቡድን ግን ሊሆን ይችላል” የሚባለው እነዚህን ያቀፈ፣ አንዱ የአንዱን ድክመት የሚያካክስ ሆኖ ሲገኝ ነው። አንድ ሰውም ከነዚህ ባህርያት ውስጥ የተወሰኑትን በተለያዩ ፐርሶኖች ሊኖረው ይችላል። ይህንን በአንድ ቤተሰብ ውስጥ ስናየው ሁሉም አንድ አይነት ባህሪ ያለውም። በአብዛኛው ወላጆችም የሚጥሩት የቤተሰብ አባላት አንድ አይነት ባህሪ ብቻ እንዲይዙ ሳይሆን ተቻቸለው የሚተዳደሩበት እና ሁሉም እንደየችሎታው የሚስተናገድበትን ስፍራን ለመፍጠር ነው። ወላጆች ወይም የቤተሰብ መሪዎች ለድክመቶቻችን እንደ መስታወት በመሆን ለዚህ ድክመት ማስተካከያ የሚሆን ጠንካራ ባህሪያችንንም ያውቅሉ። እንደንረዳም ያደርጋሉ። ለዚህም የሚያስችላቸው ችሎታና ስልጣንም አላቸው። ሌላው አንድ ማኔጀርንና እንደ የቤተሰብ ኃላፊን የሚያመሳስላቸው የተጠራቀመ ኃላፊነትና ስልጣናቸው ነው። የውሳኔ ሰጭነት ስልጣናቸው ዛሬ ወስነው ነገ የሚያበቃ ሳይሆን ቀጣይነት ያለውና ለረጅም ጊዜ የሚቆይ ነው። አብርሃም ሊንከን “አንድን ሰው በደንብ ማወቅ ከፈለክ ስልጣን ስጠው” ያሉትን በመጥቀስ ለስልጣን ምንጭ የሚሆኑት የተለያዩ መንስኤዎችን እንደሚከተለው ማየት ይቻላል። ይህም በአመራር ላይ ያሉ ሰዎችን ባህሪ የበለጠ ከፋፍሎ ለማየት ያስችላል። የመጀመሪያው ስልጣን በማበረታታት ወይም በመቅጣት ነው። ይህም <ላ> በ <ሀ> ታዛዥ የሚሆነው ወይ ቅጣት ያደርስብኛል ብሎ ፈርቶ ነው፤ አለበለዚያም “ሀ” በ “ለ” ውጤት ረክቶ ቁሳዊ/ወይም ወይም ገንዘባዊ ማበረታቻ ሲያደርግለት ነው። ሌላው ስልጣን በስምምነት የሚለው ነው። ይህም “ሀ” እና “ለ” ተስማምተው የስራ ተዋረዶች ተነድፈው የሚሆን ነው። ይህ ለምሳሌ በፕሮጀክቶች ወይም በማህበራት ላይ የሚታይ ነው። ሶስተኛውን ካየን ስልጣን በእውቀት ሲሆን “ሀ” ጉዳዩን በተመለከተ የበለጠ ባለሙያዊ ብቃት ሲኖርውና መወሰን ሲችል በተለይም የመረጃ ቅድመቱ ሲኖረው ነው። አራተኛው ስልጣን በማስከተል (በማሳመን) ነው። ይህም “ለ” በ “ሀ” ባለው አድናቆት፣ ፍቅር፣ እምነት፣ እውቅናና ክብር በመስጠት የሚከተለው ነው። ይህ በተለይ በመሪ ደረጃ በቡድን፣ በኃይማኖት፣ ያሉትን ሰዎች የሚመለከት ነው። አምስተኛው ስልጣን በሀብት የሚመጣ ነው። ይህም “ሀ” በ “ለ” ላይ ባለው ቁሳዊና ገንዘባዊ መሻል /ቅድመት/ “ለ” የዚህ ድርሻ ተካፋይ ለመሆን ሲል የሚከተለው ነው። የ”ሀ” ስልጣን የሚጠናከረውም ለ “ለ” በሚያካፍለው መጠን ይሆናል።

ከላይ የተጠቀሱትን ከማኔጅመንት የተወሰዱ የተለያዩ ምሳሌዎችን ወስደን በቤተሰባዊ ህይወታችን ውስጥ ብንመለከተው በዛ ባለ መልኩ እንደ “ሀ” እና “ለ” ሁነው የሚያጋጠሙን ቦታዎች አሉ። በተለይም የመጀመሪያው፣ ሶስተኛው፣ አራተኛው እና አምስተኛው ነጥቦች በጥምርት በአንድ ቤተሰብ ውስጥ የሚታዩበት ሁኔታዎች አሉ። የወላጆችን (የቤተሰብ መሪዎችን) ቅጣት ወይም ቁጣ የሚፈራ ወይም ተግባር በመስራቱ እንደሚሸለም ተስፋ የሚያድረግ፣ ወላጆች ከልጆች የተሻለ የመረጃ ቅድመት ስላላቸው በሚወስኑት የሚመራ፣ በይበልጥም ስለሚያምኗቸውና ስለሚወዷቸው የሚከተሏቸው ሲኖሩ፣ የሚያካፍሉትንም ሃብት ተስፋ በማድረግ የሚከተሉባቸውም አሉ።

ግጭት ማስወገድ

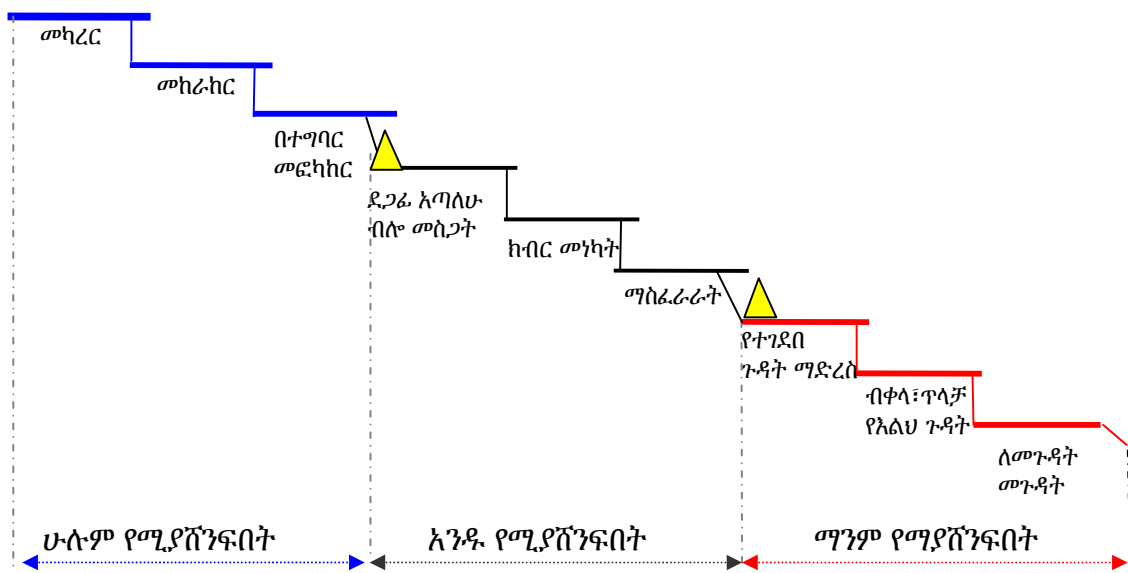
ወደ ወላጆቻችን ባህርይ ስንመለስ ከራሴ ልነሳና አባቴም ሆነ እናቴ የነበረውን የቤተሰብ ስርዓት በማቻቻል፣ አርቆ በማሰብ፣ እራሳቸውን ዝቅ በማድረግና የቤተሰብን ፍላጎት በአብዛኛው ከራሳቸው በማስቀደም የብዙዎቹን ህይወት ማስተካከል ያስቻለ መሰረት ጥለው አልፈዋል። እዚህ ላይ ቻይናዎች “አንድ ቤተሰብን ከመምራት አንድን ከተማ መምራት ይቀላል” የሚሉትን ያስታውሰኛል። በተለይም የመቻቻልና የማቻቻል ባህሪዎቻቸው ከዘመናዊ የግጭት ማስወገጃ ማኔጅመንት አኳያ ሲነፃፀር ግሩም ነበር። ይህም ነገሮችን በተቻለ መጠን በጀሮ ሳይሆን በአእምሮ /በልቦና/ ለማዳመጥ መቻልን፣ ከልዩነት ይልቅ አንድ ሊያደርግ የሚችለውን ነጥብን(ቅንጣትም እንኳን ቢሆን) ማግኘትና ሰውንና ችግሮችን ለያየቱ ማየት መቻል ናቸው። ለዚህም ችሎታ የታደሉት በአብዛኛው በእድሜ የበሰሉት ወላጆችን ናቸው። እኛም ወላጅ (የቤተሰብ መሪ) ከሆነን ወይም ስንሆን የሚጠበቅብን ይኸው ነው።

ለዚህም ነው አንዳንዴ ጠንካራ የነበሩ የቤተሰብ መሪዎች ሲያልፉ መተሳሰሪያ የነበሩት ነጥቦች ከቦታቸው ሊሰወሩ የሚችሉት፣ የዛን ጊዜ ሰዎች በትንሽ ነገር ወይም ወደ ልጅነታቸው በመመለስ ትንሽ መጫወቻ ዕቃ እንደሚያጣላቸው ሁሉ በውስጣቸው ሲፈልጉት ለነበረው ግን የወላጆች ተግሳፅና ገደብ ይዞት የነበረው ግጭቶች የሚገነፍሉት። ይህም በብዙ ቦታዎች ላይ የሚታይ ግን በቀላሉ ካለመደማመጥ የሚመነጭ፣ በውስጣቸው ሁልጊዜ የሚኖረውን የህፃንነታችንን ባህርይ የሚከተሉት የወላጆች ጥበብ በአብዛኛው ካለማኖር ከሚፈጠረው ልቀት ሊመነጭ የሚችል ነው። (በእርግጥ ይህ ሆን ተብሎ የተሰላን ታክቲካዊ ግጭትን አያጠቃልልም)።

የወላጆች የመሸምገል ችሎታቸው በአብዛኛው ከፍተኛ ነው። የመታመንና ምስጢር የመጠበቅ ችሎታቸውም እንዲሁ። ይህም መረጃን በማሰባሰብ፣ ነገሩ የት

ያደርሳል? አማራጭስ አለ ወይ የሚለውንና በመጨረሻም ማን፣ እንዴት፣ መቼና ምን ያድረግ የሚለውን የማስማማት ጥበብና ጥናት (moderation) መማር ሳያስፈልጋቸው በቀላሉ የሚፈቱ ብዙ ናቸው። የአንድ ማኔጅመንት ግዴታም ይህም ነው። ግጭቶች ከመባባሳቸው በፊት በአጭሩ ማስቆም ትልቅ ጥበብ ነው። የግጭት መባባስን በተመለከተ የሚከተለውን እንይ።

ግላስል (Glasl) የተባለው የግጭት ማስወገጃ (Conflict Management) ምሁር ግጭቶች የሚጠቅሙበትን የተለያዩ ደረጃዎችን በዘጠኝ ከፋፍሎ ይመለከታቸዋል። የመጀመሪያው ሶስቱ ደረጃዎች ገንቢ ክርክሮች የሚካሄዱበት (Constructive criticisms) ፣ ሁሉም የሚያሸንፍበት (win-win) (መካረር፣ መከራከር፣ ከቃሎች ይልቅ በተግባር ለማሳየት መጣር፣ መሸቀዳደም) ሲሆን፣ ሁለተኛው አንዱ የሚያሸንፍበት ሌላው የሚያፈግፍግበት ደረጃ (win-lose) (መስጋት፣ ክብርን አጣለሁ ማለት፣ ሰውነቴ ተነካ ማለት፣ መዋረድ፣ መሸማቀቅና ማስፈራራት) ነው። የመጨረሻዎቹ ደረጃዎች ጥላቻን፣ ተንኮሎችን ማዘጋጀት፣ ሆን ብሎ ተቀናቃኝን ለማጥፋትና ጉዳት ለማድረስ መነሣት፣ በመጨረሻም በተቻለ መጠን ተቀናቃኝን ለማጥፋት እስከመጥፋት በሚል በራስ ላይ የሚደርሰውን ጉዳትም አብሮ የመቀበል የካሚካዚ ባህርይን (lose-lose) ይይዛል። በእርግጥ እነዚህን የተለያዩ የግጭት ደረጃዎች በተለያዩ ዘዴዎች ማስቆም ይቻላል። ከምክር፣ ከማግባባትና መሸምገል እስከ ህግና የፖሊስ ኃይል እስከ መጠቀም ድረስ።

ሸምግልና በአገራችን ባህል ትልቅ ስፍራ የሚሰጠው ነው። ባልና ሚስት ሲጣሉ በመጀመሪያ የሚሄዱት ወደ ዘመድ፣ ጓደኛ፣ ጎረቤት ወይም አዛውንቶች ጋር ነው እንጂ ወደ ጠበቃ አይደለም። ግጭቶች በትዳር፣ በስራ፣ በዕለት ተዕለት ሂደቶች እና

በቤተሰብም ውስጥ ያሉና እንዲሁም ያታ፣ ብሄረሰብ፣ ሃይማኖት ሳይለያቸው የትም የሚኖሩ ናቸው። በቤተሰብም ውስጥም ሆነ ከቤተሰብ ውጭ ከቀላል ነገር በመነሳት ወደ ከፋ ጭቅጭቅና መቀያየም ስናመራ የወላጆቻችን የሽምግልና ጥበብ ነው በአብዛኛው ይህንን መቃቃር ለማብረድ ተመራጭ የሚሆነው። ይህም በተለይ ወላጆች (የቤተሰብ መሪዎች) ድክምትና ጥንካሪዎችን በቀላሉ ስለሚያውቁ ከመካረር በፊት በአጭሩ ለማብረድና ለመሸምገል ይቀላቸዋል።

በሌላ መልኩ ደግሞ በአንድ ቤተሰብ ውስጥ ለግጭቶች ሁሉ መነሻ የሚሆነው ከወላጆቻችን የምናገኘው ጥሩ አስተዳደግ ወይም ጥሩ ብለው ያሰቡት ግን ያልተሳካ የአስተዳደግ ውጤት አብሮን ስለሚጓዝም ሊሆን ይችላል። ለምሳሌ ሞገደኛ የሆነን ሰው ሞገደኛ ሊያደርግ የሚችለው ባህርይ ከህፃንነቱ የመጣ ሊሆን ይችላል። ከልጆቹ ጋር ሲጫወት የመጫወቻ ዕቃቸውን ሲነጥቅ ምንም ዓይነት ተግባር ወይም ግድበት ያላገኘ ሰው ከሆነ፤ ሲያድግ ከሰዎች ጋር ተቻችሎ ለመኖር የሚቸግረው ወይም ነገሮችን በትዕግስትና ጥሮ ከማግኘት ይልቅ በኃይልና በአቋራጭ ማግኘትን ቀዳሚ አማራጩ ሊያደርግ ይችላል። በ2010 እ.ኤ.አ በሞት የተለየቸው ሩይ መክለነሃን (*Rue McClanahn*) የተባለች ተዋናይ በ1985 እ.ኤ.አ ለኒዩርክ ታይምስ በሰጠችው ቃለ ምልልስ ላይ ምንም በዕድሜ ብንገፋም እውነታው ህፃንነታችንና ወጣትነታችን በውስጣችን አብረውን ይኖራሉ ብላ ግሩም መላምት ሰንዘራለች። በእያንዳንዱ ሰው ውስጥም እነዚህ እድገቶቻችን እድሜ ቢጨመርም በተለያዩ ፐርሰንት አብረውን ይቆያሉ። ለዚህም ሊሆን ይችላል አንዳንድ ሰው በእድሜ ገፋህ፣ አባባ፣ እማማ፣ እርስዎ ብለው ሲጠሩት የሚከብደው።

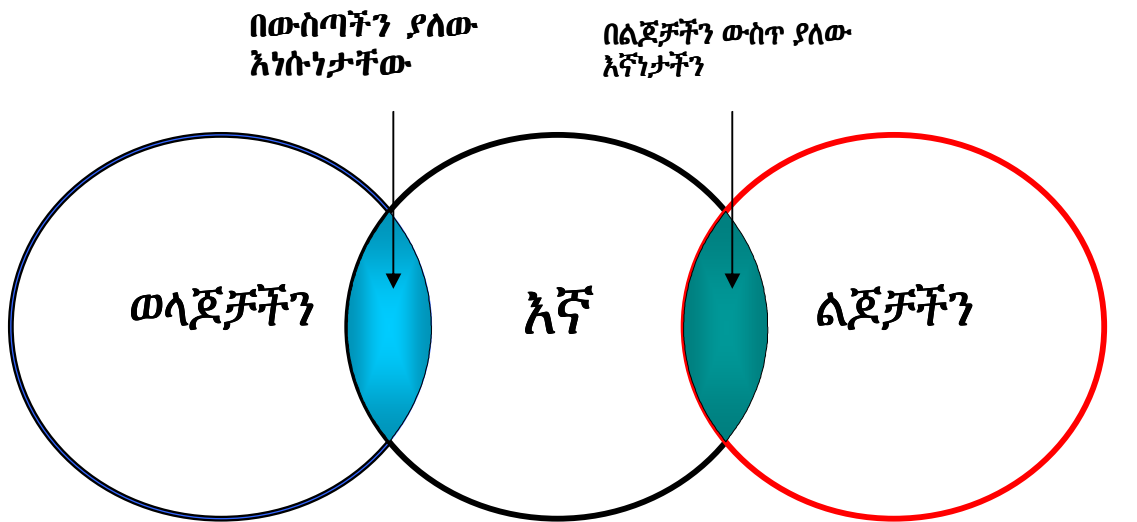
ባል ሚስቱን የሚያጎሳቁል ከሆነና እሷም ይህን ዝም ብላ የምታልፈው ከሆነ ወይም በየጊዜው አፍራሽ በሆነ መልኩ የሚጨቃጨቁ ከሆነና ልጆችም ይህንን ሁሉ የሚከታተሉ ከሆነ ሲያድጉ በትዳር ህይወታቸው ላይ ጫና ሊያደርግባቸው ይችላል። እያንዳንዱ ሰው የአስተዳደግ ውጤት ነው የሚባለውም በእንደዚህ አይነቱ ሁኔታ ነው። እዚህ ላይ ተጎሳቁለውና መገኘት የነበረበትን ትክክለኛውን የወላጆችን አስተዳደግንና ፍቅርን ሳያገኙ የሚያድጉ ግን በኋላም የትልቅ ቤተሰብ ኃላፊ የሚሆኑ ጥቂት አይደሉም።

አስተዳደግ

ገና ህፃን ሆነን መዳህ እንኳን ሳንጀምር ወላጆቻችን እኛን መቅረብ ይጀምራሉ።

ይህም አንድ ኮምፒውተር በላይ ላይ ፕሮግራሞች እንደሚጫኑበት ሁሉ ወላጆቻችንም የራሳቸውን እኔነት፣ አስተያየታቸውን፣ አስተሳሰባቸውን፣ እንቅስቃሴያቸውን፣ ታሪካቸውን፣ አወሳሰናቸውን፣ ስሜታቸውን፣ ልምዳቸውን ወዘተ በኛ ላይ ይፅፉታል፤ ያሰርጹታልም። አሻራቸውንም ያሳርፋሉ። ከኮምፒውተር የሚለየን ሰብአዊ መሆናችን፣ ስሜታችንና እነሱ የቀረጹትን ማንነታችንን ማንም በቀላሉ ሊቀየረው የማይችል መሆኑ ነው። ይህም ነው እኛነታችን (identity) የምንለው። ይህንንም እኔነት፣ ማንነት በከፍተኛ ሁኔታ እንጠብቀዋለን።

እኔነታችን እኛን ከሌላው ሰው የሚለዩንን ባህሪዎችንና ምልክቶችን የያዘ ነው። እኔነትን (ማንነትን) ማጣት አገርን፣ ቤተሰብን፣ ንደኛን፣ አመለካከቶችን ወዘተ ማጣት ማለት ነው።

አንዳንድ ሰዎች በማወቅም ይሁን ባለማወቅ ስንወለድ አብረው ተቀምጠው ያዋለዱ፤ ስናድግም ቀን ተሌት አብረው ያሳደጉ፤ ስንኖርም አብረው የኖሩ ይመስል በእኛና በወላጆቻችን ላይ አስተያየቶችን ያቀርባሉ፤ ይተነግራሉ፤ መሆን ስለሚገባውም ይገልጻሉ። ግን ይህን የማለቱ መብት ወላጆቻችንን እና እኛን ብቻ የሚመለከት መሆኑን አያስተውሉም። ወላጆቻችን ከጎን በማይኖሩበት ጊዜ ወይም ሲለዩን ለእንደዚህ ዓይነት አስተያየቶችና ጥቃቶች በይበልጥና በቀላሉ እንጋለጣለን። በተለይም አንዳንዶች በስሜት ተገፋፍተው ምክንያት በቀል ያልሆኑ ትችቶችን በወላጆቻችን ላይ የሚያቀርቡ አሉ።

የወላጆቻችንን እኔነት የምናስተላልፈው ወይም ወላጆቻችን መሆናቸውን የምናስረግጠው በአእምሮአችን ነው። አካባቢያችን፣ ጓደኞቻችንና አመለካከታችን ተጨባጭ ግንዛቤያችን የሚስተናገደው እንዲሁም ለአንዱ የፈጠነና ለሌላው የዘገመ መስሎ የሚታየው ጊዜ የሚነፃፀረው በዚሁ በአእምሮአችን ነው። የምናየው ሰማይ ሰማያዊ መሆኑን፣ የምንጠጣው ቡና ሻይ መሆን አለመሆኑን፣ ሳቅ ለቅሶ አለመሆኑን፣ ጩኸት፣ ደስታ፣ ሐዘን፣ ፍረሃት ወዘተ የሚስተናገዱት በእያንዳንዱ አእምሮ ውስጥ ነው። የምንገነዘበው ተግባራዊ ነገሮች የሚንፀባረቁትና የሚሳሉት በአእምሮአችን ውስጥ ነው። እያንዳንዱ ሰው መፅሀፍ ሲያነብ የግሉ የሆነ ምስል ይፈጥራል፣ ካሳለፈውም የግሉ ሁኔታ ጋርም ያገናዝባል። እያንዳንዱ ሰውም ዓለምን በተለያየ መልኩ ይስለዋል። የኮንስትራክቲቭዝም (Constructivism) ፅንሰ ሃሳብ የሚለውም ይህንን ነው። ለዚህም ነው የሰብዓዊ መብት ተሟጋቾች አንድን ሰው ገደልክ ማለት አንድን ዓለም ገደልክ ማለት ነው ብለው የሚናገሩት።

ቤተሰብ ስንመሰረትና (ልጆችም ኖሩንም አልኖሩንም) ከአንድ በላይ ሆነን መኖር ስንጀምር የበለጠ ስለእኛነታችን መስታወት እያገኘን እንመጣለን። ልጆች ሲኖሩንም “ወልደህ እየው” የሚባለው የአገራችን አባባል የበለጠም ይገባናል። ልጆችን ማሳደግ በጣም ሊከብድ የሚችል ብዙ ትዕግሥትን ውስጣዊ ጥበብን፣ ማመዛዘንን፣ ጊዜንና ውሳኔን የማደላደል ክህሎትን የሚጠይቅ ነው። በአውሮፓ ወይም በአሜሪካ ልጆችን እንዴት ማሳደግ እንደሚገባ ቁጥራቸው የበዛ መፅሀፍት ሳያቋርጡ ይወጣሉ፤ የተለያዩ ኮርሶች ደግሞ ልጆቻቸውን በተሻለ መልኩ ለማሳደግ እንዲችሉ ወይም ማሳደግ ለከበዳቸው ይሰጣሉ።

በአገራችን የአኗኗራችን ሁኔታ በቤተሰብ፣ በዝምድናና በአገር ልጅነት ከምናስበው በላይ ስለሚያጠላልፍን ልጆችን ብዙ እጆች አብረው ያሳድጋቸዋል። አባት፣ አናት፣ አያት፣ አክስት፣ አጎት፣ ትልቅ ወንድም/ እህት፣ ጎረቤት እያለ በተዋረድ በአብዛኛው ግዴታውን ይወጣል። እስከማውቀው ድረስ ለወላጆቻችን ያለን ፍቅር ደግሞ ባደግን መጠን ይጨምራል። በአለም አቀፍ የስራ ቢሮ (ILO -International Labor Office) ዘገባ መሰረት አንዲት ኢትዮጵያዊ የገጠር ሴት በቀን እስከ 16 ሰዓት ስትሰራ 3 ኪሎሜትር በአማካይ ለውሃ ፍለጋ ትጓዛለች። ቁጥራቸው የበዛ ልጆቿ ከራሷ በበለጠ እንዲኖር ለማድረግ የምትጥረውም ከፍተኛ ትዕግስት አዘል የሆነ አስተዳደራዊ ጥበብን በማከል ነው። ተሰፋዋ በአብዛኛው ከሷ የተሻሉና ስታረጅ የሚደገሙትን ልጆችን ማፍራት ነው።

አንድ ጥቅስ እንደሚለው “ልጅን ወልዶ መውደድ ዕድል ቢሆንም ዋናው ትልቅ ዕድል ግን ልጅ ወላጆቹን ሲወድ ነው።” ይህም በአገራችን በአብዛኛው የሚታይ

ይመስለኛል። በተለምዶ አድጌ እናትና አባቱን ጡሬ የነሱን ምርቃት አግንቼ እንድንል የሚያስገኝና በሞት ሲለዩን ደግሞ ለተወሰነ ጊዜም ቢሆን መኖር የሚያስጠላን ስሜት በሰለጠኑት አገሮች ሲታይስ እንዴት ይመስላል?

በአውሮፓ ልጆች ብዙ ቁሳዊ እንክብካቤ አግኝተው ቢያድጉም ወላጆቻቸው ሲሸመግሉ በአብዛኛው ከስሜት ነፃ በሆነ መልኩ ወላጆቻቸው በነሱ ሳይሆን በመንግሥት የሚጠሩበትን መንገድ ከጊዜ፣ ከወጪና ገቢ አኳያ በማስላት ለመጠር የሚቀላቸውን ዘዴ ይመርጣሉ። ሲሞቱም ሐዘናቸው የተወሰነ ሲሆን በተለይ አንድ ደረጃ የራቀ ዝምድና ከሆነም ወጣቶቹ አንዳንዴ አንደዘበት ከትናንት ወዲያ አያቱን፣ አጎቱን፣ አክስቱን ቀብሬ መጣሁ ብለው ማዘናቸው በማይታወቅበት መልኩ ሲገልፁ አንደኛ ከአትዮጵያ ለመጣው ሰው የሚገርምና የሚያደናግር ይሆናል። ይህ ማለት ግን የኛ ጥሩ የእነሱ መጥፎ ነው ማለት አይደለም። እነሱ የጠፋባቸውን ውድ ውጤቶች ከእኛ የሚያገኙበት፣ እኛ ደግሞ የምንሻሻለንበትን ዘዴ ከነሱ የምንቀስምበት ነጥቦችና መተሳሰሮች በርካታ ናቸው። በአጠቃላይ ይህንንም ለመረዳት የሚቻለውም በየሀገሩ ያለውን የወቅቱን የመጠር አቅም፣ የፋይናንስ፣ የዋስትና ስረዓት፣ የፖለቲካ፣ የባህላዊና ሃይማኖታዊ እይታዎችን አካትቶ በማጥናት ይመስለኛል።

ቱርቦ ካፒታሊዝም (Turbo Capitalism) በሚል የተባራውን መፅሐፍ ለማስተዋወቅ ከዓመታት በፊት ኤድዋርድ ሉትዋክ (Edward Luttwak) በርሊን መጥቶ ባዘጋጀው ጥናታዊ ሴሚናር ላይ ሲገልፅ በአሜሪካ ለፍቸው ቁጥር መጨመርና ለአስተዳደግ ብልሽት ያለውን ስረአት ተጠያቂ አድርጎ አይቶታል። ለምሳሌ አባት በቀን ሁለት ስራ የሚሰራበት ሁኔታ አለ። እናትም አንደዚሁ ወይም በየጊዜው ለሥራ የተለያዩ ቦታዎች ይመላለሳሉ። ብድር ለመክፈልም በስራ ስለሚሯሯጡ የነፃ ጊዜ አጥረት ይኖርባቸዋል። በዚህም ሳቢያ ልጆቹን የሚሳድጉት አስተማሪዎቻቸውና ቴሌቪዥን ይሆናሉ። ቤተሰብ በአንድ ቤት ውስጥ እየኖረ አይተያዩም - ደባል ይሆናሉ። ቤተሰባዊ ንግግር ስለማይደረግም በቤተሰባዊ ፍቅርና በቋንቋው እድገት ላይ ተፅዕኖ እያደረሰ ይመጣል። አባትና እናት ከተከራከሩ ወይም ከተጨቃጨቁ ደግሞ ልጆች ስልክ አንስተው ተው አለበለዚያ ፖሊስ እጠራለሁ ብለው የሚያስፈራሩበትና ይህንንም የሚፈፅሙበት ባህሎች መከሰታቸውና በተለይም የአስተዳደራዊ መሰላሽት በየማረሚያ ቤቶች ያሉትን በሚሊዮኖች የሚቆጠሩ ታራሚዎች ቁጥር እንዲያሻቅብ ማድረጉን ገልጿል (በ2008 በአሜሪካ የተፈረደባቸው ሰዎች ቁጥር 7.3 ሚሊዮን ሲደርስ በማረሚያ ቤቶች ያለው ታራሚ 2.4 ሚሊዮን ይሆናል። በእያንዳንዱ 100ሺህ ነዋሪዎች 751 ተራሚዎች ይመጣሉ። በዚህም አሜሪካ በዓለም በቀዳሚ ደረጃ ላይ ትገኛለች) የአመጋገብ ባህልም

በተለይም ከወላጆች ጋር በአንድ ጠረጴዛ /መሰብ እና ሰዓት አለመሆን (የጣፋጭና ቅባት አዘል ምግቦች መበራከት) የመነቃነቅ (የሰውነት ማጎልመሻ) እጥረትና በጤና አጠባበቅም የክረን ወይም ምግብ ተኪዎች ጥገኛ መሆን እየጨመረ መምጣቱን ብዙ ምንጮች ይገልጻሉ። በሌላ ጎን ደግሞ ቤተሰብንና የጤና አጠባበቅን የሚያስረዱ ጠቃሚ የሆኑ ምርምሮች የሚካሄዱበትና ውጤታማ ፅሁፎች የሚወጡበት በዚህ በአሜሪካ ነው።

አንዳንድ ክላሪፊኬሽን ወጥተን ውጭ (በኢንዱስትሪ አገሮች) ብዙ ስንቆይ ውጭ ያለውን የቤተሰባዊ ስርዓትና አስተዳደሮችን በመመልከት ሁሉንም ነገር ከአስተዳደሩና ከወላጆች ውሳኔ ጋር እያያዝን የአገራችንን ስርዓት መፈረጅ እንጀምራለን፤ በእርግጥ ጉጂ ባህሎችን፣ ጉጂ አመለካከቶችና አስተዳደሮችን ማጥፋት ወይም መቀነስ እንዳለ ሆኖ አብዛኛው ስለ አገራችን ያለን ተቃራኒ (ኔገቲቭ) አመለካከት ግን ያለውን የሥልጣኔ ደረጃ፣ ባህላዊና የጊዜ አንጻራዊነቶችን ካለማነፃፀር ሊመጣ እንደሚችል መገንዘብ ያስፈልጋል። እዚህ ላይ የተሻሉ ናቸው የሚባሉት የሠለጠኑት አገሮች አስተዳደሮችም እንኳ በየጊዜው በሚመጡና በሚነሱ አመለካከቶች የሚቀያየሩና የሚሻሩ ናቸው። ለምሳሌ ለልጆች ብዙ ነፃነት መስጠትና የሚፈልጉትን ራሳቸው እንዲወስኑ ማስቻል የሚለው የአስተዳደሩ ዘዴ፣ ለልጆች ገደብን ማስቀመጥንና ለነሱ መወሰን መቻልን በሚለው ስልጣናዊ /ተዋረዳዊ/ አስተዳደሩ የተተካበት ቦታ ብዙ እየሆነ መጥቷል። ለምሳሌ ጃፖን አገር ጠበቅ ያለው ቤተሰባዊ ስርዓት እየላላ በመምጣቱና የስነ ስርዓትና ስነ ምግባር ብልሹነት በመጨመራቸው በየትምህርት ቤቶች ውስጥ ጁዶን እንደ መደበኛ ስፖርት ለመሰጠት እየተዘጋጁ ያሉበት አካባቢዎች አሉ። በተለይም ጁዶን ከወሰድን በመወርወርና መጣል ቴክኒኮች አንድ ሰው ቢወድቅም መነሳት እንደሚችል፣ በመታገል ቴክኒኮች ኃይልን በኃይል ከመጋተር ይልቅ ማስተላለፍና ወደ ባዶ ቦታ መምራት የሚያስችሉ ጥበቦችን መማር ያስችላል። ለዚህም ነው ዛሬ በተለያዩ የማኔጅመንት አመራር ላይ ያሉ ሰዎች የታይፔ፣ የአይኪዶና የጁጂትሱ ወይም ሌሎች የራስ መከላከል ቴክኒኮችን ከፍተኛ ወጪ እያወጡ የሚማሩት። በተለይም በእነዚህ ማርሻል አርቶች (በትክክል ከተጠቀሙበት) ስነ ምግባርን፣ መከባበርን፣ ራስን አለማግነንን፣ መረዳትን፣ ታማኝነትን፣ ድፍረትን፣ ራስን መቆጣጠርንና ነገሮችን ለመረዳት ዋጋ መስጠትን ዋንኛ ተደርገው ይታያሉ። እነዚህም መልካም በተባሉ አስተዳደሮች ውስጥ የሚገኙ ናቸው።

የኢንፎርሜሽን ቴክኖሎጂ ወለድ የሆኑት የዘመኑ አስተዳደሮች ደግሞ ልጆች ገና 10 ዓመት ሳይሞላቸው የእጅ ስልክ የሚጠቀሙበትን፣ ድህረ ገጾችንና ኤሜይሎችን ለትምህርትም ሆነ ለሌላ ጉዳዮች የሚጠቀሙበትን መረጃን ያማከለ ነው። ወላጆችም ልጆች ትክክለኛውንና እድሜ መጠን የሆነ መረጃን መያዛቸውንና ይህም የሚያደርሰውን ተፅዕኖን የሚከታተሉበት ኃላፊነትም እየጨመረ የመጣበት ወቅት ነው። እዚህ ላይ

በተቃራኒው ለመጥቀስ ደግሞ የእድሜ ጣሪያቸው የማይፈቅድላቸውንና በአስተዳደራቸው ላይም ተፅዕኖ የሚያሳድሩ ፊልሞችንና የቴሌቪዥን ፕሮግራሞችን የሚመለከቱ ብዙ ህፃናትና ወጣቶች በብዙ ታዳጊ አገሮች አሉ። ይህም አንድ ችግር ነው።

እዚህ በርሊን በሚገኝ ቤተ መጻሕፍት በቅርቡ አዲስ የወጡትን መፅሃፍት ሳገላብጥ ካየሁባቸው ሁለት መፅሃፍት አንዱ ከ600 ገፅ በላይ የሆነ እንዴት ልጆችን 18 ዓመት እስኪሞላቸው ድረስ ለማሳደግ አንደሚቻል ምክርን የያዘ “ህፃን፣ ወጣት፣ ጉርምስና” በሚል ምዕራፎች የተከፋፈለ ሲሆን ሌላኛው መፅሃፍ ደግሞ የመጀመሪያዎቹ ስድስት ሴሚስተሮች የወላጆች ዩኒቨርሲቲ የሚል ነው። ይህም አንድን ልጅ 3 ዓመት እስኪሞላው (2 ሴሚስተር አንደ አንድ ዓመት ተወስዶ) ለማሳደግ ምክር የሚሰጥ ነው። እንደዚህ ዓይነት መፅሃፍት በየጊዜው ይወጣሉ፣ ገዥም ያገኛሉ። ከረዥም ጊዜ በፊት ያየሁት ማስታወቂያ ደግሞ የአንድ የሚድህ ህፃንን ፎቶ አስቀምጦ ለ18 ዓመት ያህል ከወላጆቹ ጋር የሚቆይ እንግዳ ብሎ አውጥቷል። ከ18 ዓመት እስከ መሐከለኛው 20 አብዛኛዎቹ ልጆች ራሳቸውን ችለው የሚወጡበት፣ ትምህርት ከጨረሱም ወይም ከወላጆቻቸው ጋር የሚኖሩ ከሆነም የሚኖሩበትን ክፍል እንደ ቤት ኪራይ ታስቦላቸው ለወላጆቻቸው የሚከፍሉበት ሁኔታ አለ። በቅርቡ በጀርመን ቴሌቪዥን “ሆቴል ማማ /አማማ” በሚባል እየተተላለፈ ያለው ዶክሜንታሪ ዝግጅት እድሜያቸው ገፍቶ ከቤተሰቦቻቸው ጋር የሚኖሩትን በተለይም ወደ ስራ ህይወት ያላዘነበሉትን ወጣቶች ወላጆቻቸው ለዚሁ ተብሎ የሰለጠነ ባለሙያን በመጠቀም ራሳቸውን እንዲችሉ በማዘጋጀት እንዴት አድርገው ከቤት አንደሚያስወጡላቸው የሚያሳይ ነው። ይህንንም በአጠቃላይ ጥሩ ነው መጥፎ ነው ብሎ መገመት የሚቻለው አስቀድሜ እንደገለፅኩት ሙያው የሆነ እና በአጠቃላይ ማህበረሰባዊ፣ ኤኮኖሚያዊና ፓለቲካዊ መስተሳሰሮችን ከየአገሩ አኳያ ማጥናትና መፈረጅ የቻለ ሰው ይመስለኛል።

በተገላቢጦሹ ደግሞ በሰለጠኑት አገሮች ልክ በኢትዮጵያ እንደሚታወቀው ወላጆቻቸውን ውጤት ባለው መልኩ ለመጦር ወደ ግል ቤተሰባቸው የሚወስዱባቸውም አሉ።

መራራቅ፣ መለያየት፣ ትውልድ አልፎ ትውልድ ሲተካ

ጊዜ አንገራዊ ነው። በህፃንነትና በልጅነታችን ወቅት በጣም ዝግ ያለና የሚቆም የሚመስለን ጊዜ ወደ ስራ ዓለም ስንገባና መሯሯጥ ስንጀምር ደግሞ እየፈጠነ ይሄዳል። ምናልባትም መኖር የሚጥመንም እዚህ ላይ ሊሆንም ይችላል። አልበርት ሻንስታይን

“አንድ ሰው ከአንዲት ውብ ከሆነች ሴት ጋር ተቀምጦ ሁለት ሰዓት ያህል ቢነጋገር (ቢጨዋወት) ሁለቱ ሰዓት እንደ ሁለት ደቂቃ ይነገዳል። አንድ ሰው አንድ የጋለ ድንጋይ ላይ ለሁለት ደቂቃ ቢቀመጥ ደግሞ ልክ ሁለት ሰዓት የዘገየ ያህል ይረዝምበታል - ይህንን ነው የጊዜ አንጻራዊነት የምለው” ብሎ በምሳሌ ገልጿል።

ትውልድ አልፎ ትውልድ መተካተ የተፈጥሮ ህግ ነው። ፈጣንም ነው። አተካኩን ግን በግል ደረጃ ለመቀበል ከባድ ይላል። በህይወትና ሞት መሀከል ያለ ሂደት ነው። አንድ ያነበብኩት ፅሁፍ (የማላስታውሰው ምንጭ) ላይ በአንደ የመቃብር ድንጋይ ያለን ፅሁፍ ይገልጻል “እኔ እንዳንተ ነበርኩ አንተም እንደ እኔ ትሆናለህ”። አስቀድሜ ከገለፅኩት በመነሳት እዚህ ላይ ማየት የሚቻለው በመኖርና በሞት ማሀከል ያለውን ርክብና ከእያንዳንዱ መቃብር ወይም መታሰቢያ ስር አንድ ታሪክና አንድ ዓለም እንደነበረም ነው።

ለዚህ ፅሁፍ መነሻ የሆነው አባቴ ከሞተ እነሆ 10 ዓመት እንደሞላውና ይህም ለኔ በከፍተኛ ፍጥነት እንዳለፈ ሁሉ እድሜያችን በከፍተኛ ፍጥነት እየጋለበ ከ20 ወደ 30 ከ30 ወደ 40 ከዚያም ወደ 50 ና 60 በአንጻራዊነት እየፈጠነ ይሄዳል። ስለዚህም በዚህ ፈጣን መንሸራተት ላይ ስንገኝ ወላጆቻችን እኔነታቸውን በኛ ላይ እንደጻፉት ሁሉ በልጆቻችን ላይ ለመጻፍ ወይም አቅም በፈቀደውና በመልካም መልኩ መተርጎም የሚያስፈልገው ይመስለኛል።

ወደ ግሌ ምሳሌ ልግባና በህፃንነቴ አባቴ ታሪኩን ሲያጫውተኝ ወይም ስለዓለም ሁኔታ ሲያስረዳኝ እኔም እንዳንተ ለመሆን እፈለጋለሁ? ስለው “ከኔ የተሻለ ለመሆን ጣር፣ ሰው ሀላፊ ነው” ነበር የሚለው። ውጭም በትምህርት በነበርኩበት ሰዓት አንተ ከሌለህ ምን መግቢያ ቤት አለኝ ብዬ እመጣለሁ? ስለው እሱን ወደዛ ተወው አገር እኮ ከአባት በላይ ነች ሞት ግን ለማንም አይቀርም ይል ነበር። በተለይም ለልጆች ወላጆቻችን የሚሸመግሉ፣ ጉልበታቸው የሚደክም፣ በጠና የሚያማቸው፣ በመጨረሻም የሚሞቱ ስለማይመስለን ረጅም ጊዜ እንዲቆዩልን ራሳችንን እያሳመን እና ሊያሳመኑን የሚያስችሉንን ወራዎች በፀጋ እየተቀበልን እንኖራለን። ወላጆች በተፈለገው የኑሮ ሁኔታ ላይ ቢገኙም አቅማቸው መቀነሱን እያወቅን እና ይህንን ማወቃችንንም በመሸሸት አንድ ቀን እንኳ እንደሚለዩን የሚያስቀምጠውን የተፈጥሮ ህግ ለመቀበል ይከብደናል። ወላጆቻችን በሞት ሲለዩን በተለይም በአገራችን በጣም እናዝናለን። ራሳችንንም እስክንጎዳ ድረስ እናዝናለን፣ ሐዘናችንንም እንዲታወቅልን እንጥራለን። እዚህ ላይ ሀዘንን ከወሰድን እኛ የምናዝነው እና ያለው ሁኔታ የተለያዩ ሊሆን ይችላል። ጥያቄው የምናዝነው ለራሳችን ነው? ለሞቱት ነው? ለቀሩት ነው? ለሚፈርሰው ሀብት ነው? ለአገር ነው ወይስ ለሁሉም ነው? የሚያፀናኑን ሰዎችስ ከልባቸው ነው ወይስ

ግዴታቸውን ነው የሚወጡት? ያልጠየቁንንስ መቀየም አለብን? የሚለውንም ማወቅ ያስፈልጋል። የምናዝነው በከተማው ነው? በገጠሩ ባህል ነው? እንደየትውልዳችን ወይስ አውቀናል፤ አምነናል በምንለው አይነት ነው? ይህ ሁሉ ሆኖ ግን ብዙ ቢታዘንም ያለፋትን ሰዎች አይመልሳቸውም። የሚመልሳቸው በተወሰነ ደረጃም ቢሆን በአኛ ላይ ፅፈው የሚሄዱት እኔነታቸው ነው። ከላይ ያለውን ግንዛቤ ብንወስድ እነሱ አካላዊ ሞት ቢወስዳቸውም የፃፉት የነሱ ማንነት በኛ ውስጥ በተወሰነ ይዘቱም ይኖራል። ሐዘናችን የሚጨምረውም አድገን ልጅነታችንን በማናስታውስበት ደረጃ ላይ ስንደርስ እነሱ ለኛ የሚያስታውሱልን ትውስታ ከነሱ ጋር አብሮ ስለሚሄድም ሊሆን ይችላል። ቢሆንም የሚያስተላልፉት እሴት (Value) ከትውስታው ይበልጣል።

ከሰው ምኞቶች ዋናው ጤነኛነትና ረዥም እድሜን መኖር ሲሆን፤ አሁን በምንገኝበት የኢንፎርሜሽን ቴክኖሎጂ ዘመን የሰው የእድሜ ጣራ በብዙ የኢንዱስትሪ አገሮች ውስጥ እየጨመረ ይገኛል። ለምሳሌ በጀርመን የጡረታ መውጫ ጣርያን ከ65 ዓመት ወደ 67 ዓመት ለማሳደግ ሃሳቦች እየቀረቡ ነው። በመሀከለኛው ክፍለ ዘመን የአንድ ሰው የእድሜ ጣራ በአማካይ 30 ዓመት ነበር ምክንያቶቹም የስራ ጫና፣ ወረርሽኝ፣ ጦርነት፣ የህክምና ማጣት፣ ጎጂ አመለካከቶች ወዘተ ነበሩ። ብዙ ሰዎች በ30 ዓመታቸው ጥርሳቸው የሚወልቅበትና አቅም የሚያጡበት ሁኔታ የተለመደ ነበር። ይህም ባለፉት 500 ዓመታት ውስጥ ተቀይሮ በአውሮፓ ዛሬ የእድሜ ጣራ በአማካይ እስከ 81 ዓመት ሲደርስ በተቃራኒው ደግሞ በአፍሪካ የእድሜ ጣራ በአማካይ እስከ 49 ዓመት ነው። በአነስተኛ የእድሜ ጣራ አገራት የሚኖሩ ሰዎች እድሜያቸው ወደ 30ና 40ዎቹ ሲጠጋ በሞት የሚለዩዋቸው ወላጆች፣ ዘመዶች፣ ጓደኞች ቁጥራቸው የበረከተ ይሆናል።

ዓመታት በዓመታት ሲተኩም በሞት የተለዩ ወላጆቻችንና የምናውቃቸው ሰዎች ትዝታም እየደበዘዘ ይመጣል። ቢሆንም አንዳንዴ ከመሬት ተነስተን እናስታውሳቸዋለን ወይም ሌላው በሚያስታውስበት ጊዜ እናስታውሳለን። በጀርመን አገር የእናቶች ቀን፣ የአባቶች ቀን በመባል ወላጆች የሚከበሩበትና የሚታወሱበት ቀን አለ። በተለይም የአባት ቀን (በክርስትና እምነት ተከታዮች ዘንድ የዕርግት ቀን የሚባለው) ስራ የሌለበት ብሄራዊ ቀን ነው። በህይወት ያሉትን ብቻ ሳይሆን የሞቱትን ማስታወስና መዘከር የብዙ አገሮች ባህል ነው። ከዚህ ብዙ መማር የሚቻል ይመስለኛል። በአውሮፓ ለምሳሌ በጀርመን የሙታን እሁድ (Totensonntag) በብሔራዊ ደረጃ የሚከበር መታሰቢያ ቀን ነው። ይህ ቀን የገና በዓል ዝግጅት ከመግባቱ በፊት ህዳር መጨረሻ ላይ የሚታሰብ ሲሆን በዚህ ቀንም ብዙ ሰዎች ወደ መቃብር ወይም መታሰቢያ ቦታዎች በመሄድ የሞቱትን የሚያስታውሱበት፣ መቃብራቸውን የሚያፀዱበትና አበባ የሚያስቀምጡበት

እለት ነው። መጋቢት፣ መብቃና ዳንስ በብዛት የማይኖርበትም ቀን ነው። በሜክሲኮ ደግሞ በዚህ በህዳር ወር የሙታን ቀንን (*Los Días de los Muertos*) ለማሰብ ቤተሰብ ተሰባስቦ ምሽት ላይ ወደ መቃብር ቦታዎች በመገረፍ የሚያከብሩበትና በተለይም መቃብሮች በሻማ መብራት የሚደምቁበት እለት ነው።

ከዚህ መገንዘብ የሚቻለው የሞቱትን የምናስታውሰው ጀግኖች ወይም ለአገራቸው ትልቅ ስራ የሰሩ በመሆናቸው ብቻ ሳይሆን ትውልድ አልፍ ትውልድ እንዲተካ ያስቻሉ የቤተሰብ መሪዎች፣ አባት፣ እናት፣ ወንድም፣ እህት፣ ልጅ፣ ዘመድ፣ ጎረቤትና በተለይም የአገራችን ሰዎች ስለሆኑም ይመስለኛል። በዚህ አጋጣሚ መጠየቅ ያለብን ስንቱ ነው መታሰቢያን (ሀውልት) ከአሰራ በኋላ ይህንን በየጊዜው እየሄደ የሚጎበኝና የሚንከባከብ (የሚያፀዳ)? እዚህ ላይ መረዳት የሚያስፈልገው ግላዊም ሆነ ከላይ የተጠቀሱት ብሄራዊ የመታሰቢያ ቀኖች የሚጠቅሙት ሙታንን ለማስታወስ ብቻ ሳይሆን መቃብሮች እንዳይጫጫኑና በቆሻሻ የተሞሉ እንዳይሆኑም ነው። በእርግጥ እዚህ ላይ ሃይማኖታዊና ባህላዊ ጫናዎችን፣ ከተማና ገጠር ብሎ መመርመር ያስፈልጋል።

ስለ ሞት ከተነሳ የዚህ ፅሁፍ አንባቢ ከኢትዮጵያ ውጭ የሚኖር ከሆነ ምሽት ላይ ወይም አነጋጉ ላይ ስልክ ከተደወለ ምን ያህል የልብ ትርታችን እንደሚጨምር (በተለይም ከአገር ቤት ከሆነ) ብገልፅ የተሳሳትኩ አይመስለኝም። እዚህ ላይ ዘመዶቹን የማመስግነው አባቴ በአረፈ በሁለት ሰዓት ጊዜ ውስጥ ደውለው መንገራቸውን ነው። አንባቢው ይቅርታ እንደሚያደርግልኝ እየተማመንኩ ሰው አባቴ፣ እናቱ ወይም ዘመዱ ከሞተ በኋላ በህይወት አለ ተብሎ እየተነገረው፣ በተስፋ ተሞልቶና “እንድታገኛቸው” ተብሎ መጥቶ ከተቀበረና ብዙ ቀን ካለፈው ለቅሶ ላይ የሚደርስ ከሆነ ሀዘኑን የሚያበራታና የሚያበሳጭ ይመስለኛል። በተለይም አገር ውስጥ ሆኖ “እንዴት ልንገረው” ከሚለው ይልቅ ውጭ ሆኖ “እንዴት ልስማ” የሚለው የራሱን የመቀበል ሁኔታ የበለጠ የሚያውቅ ይመስለኛል። እዚህ ላይ ሰው ከአገሩ ርቆ ሲሄድ ያለው የኑሮ ሁኔታ ስለሚያጠነክረውም መጥፎ ዜናዎችን ለመቀበል ብዙ አስቸጋሪ የማይሆንበት ወቅትም አለ። የሰው ልጅ መጥፎን ነገር በተፈጥሮው በእጥፍ አበራክቶ የመቀበል እና የማቀበል ችሎታው ከፍተኛ ነው። እኛም በትንሹ በትልቁ የምንሰማው ዜና ስለሚያሳቅቀን እና ይህንንም ወላጆቻችን ስለሚያውቁ መለያቸው ሲደርስ እንዳንጨነቅ ይጥራሉ። ለሚደርሱንም ዜናዎችም አእምሮችን የራሱን ኮድ መፍቻ ያዘጋጃል። ይህም ትንሽ አሞታል ለሚለው በጠና ታሟል፤ በጠና ታሟል ለሚለው ደክሟል፤ ደክሟል ለሚለው ሞቷል፤ ሞቷል ለሚለው ከተቀበረ ቆይቷል። ወደ ራሴ ምሳሌ ለመግባት

አባቴ በሞት ከመለየቱ ሁለት ቀን በፊት ደውቶ ስጠይቀው በርትቻለሁ ደህና ነኝ ነበር ያለኝ።

ከወላጆቻችን ጋር የምንለያየው በሞት ብቻ ሳይሆን ስናድግና ራሳችንን ስንችል ነው። ብንርቃቸውም በአብዛኛው በህይወት እስካሉ ድረስ በሃሳባቸውና በምክራቸው አይለዩንም። እንዳሁኑ ሰው በኢሜይል በማይገናኝበት ጊዜና ስልክ መደወልም አቅም ጠያቂ በነበረበት ወቅት ውጭ ያለን ሰው የሚያንገድቀው ከኢትዮጵያ የሚመጣው ደብዳቤ ነበር ብል የተሳሳትኩ አይመስለኝም። በየጊዜው ከሚደርሱኝ የአባቴ ደብዳቤዎች አብዛኛውን ጊዜ ከሚይዙት መልእክት አንዱ "ደብዳቤውን በማንበብ የትምህርትና የጥናት ጊዜህን እንዳይሻማብህ ይቅርታ እጠይቃለሁ" የሚልና በተለይም "ትምህርትህን ጨርሰህ አገርህን እና ያስተማረህን ወገንህን ለማገልገል ያብቃህ" በማለት የሚደመድም ነበር። በቅርቡ ኢትዮጵያ ለዕረፍት ሄጄ ሳለ አንድ የጓደኛዬ አባት ሲጠይቁኝ "ተቸግሮ ያስተማራችሁን አገር ትታችሁ የሰው ሀገር ታገለግላላችሁ? ለምንድን ነው አገራችሁንና ወገናችሁን የምትረሱት?" ያሉኝ በጣም ልብ የሚሳካና በአብዛኛው የአባቶችና የእናቶች ምክር ምን ያህል ጥልቅና ቀጥተኛ እንደሆነ የሚያሳይ ነበር። ውጭ አገር የነበረች የቅርብ ዘመዴ አባቷ የፃፉትን ደብዳቤ ከማጥኛ ጠረጴዛዋ ጎን ለጥፋ በየጊዜው ታየው ነበር። ይህም በትምህርቷ እንድትጎብዝ የሚያሳስብ፣ አገሯን እንዳትረሳ የሚያስገነዝብና በፀሎታቸውም እንድማይለዩዋት የሚገልፅ ነበር። ይህን ትልቅ ሃሳባዊ ጥንካሬ ያመነጨላት አባቷ ዛሬ በህይወት የሉም። የአባቶችና እናቶች ምክርም የበለጠ የሚገባንም በማይኖሩበት ወቅት - ትውልድ አልፎ ትውልድ ሲተካ ነው። ሌላ ተጨማሪ ምሳሌ ለመግለፅ ከዓመታት በፊት ውጭ የነበረ ጓደኛዬ አባት በጡረታ ዘመናቸው ልጆቻቸውን ትምህርት ቤት ካደረሱ በኋላ እዛው ጠብቀው ሲጨርሱ ወደ ቤታቸው ይመልሷቸው ነበር። እኝህም ተምሳሌት የሆኑ ሰው እሳቸው በህይወት እያሉ ደክመው ያሳደጉት ልጃቸው ውጭ ሆኖ አስቀድሞ በድንገተኛ ሁኔታ በመሞቱ ጥልቅ ሃዘን ውስጥ ጥሏቸው ነበር። እኝህ ሰውም ዛሬ በህይወት የሉም። ብዙ አባቶች፣ እናቶች ወይም ዘመዶች ከቀየው ርቆ ወደ ውጭም ይሁን እዛው አገር ቤት ውስጥ የሄደውን ሰው ምነው ድምፁ/ድምጹ ጠፋ ብለው የሚጨነቁ ሁልጊዜ በር በሩን የሚያዩ፣ "ዓይኑን/ዓኗን ሳላይ አልሙት" ብለው ተስፋ የሚያደርጉና የሚያዘኑ እንደሚኖሩ አብዛኛው ሰው የሚያውቀው ነው። እነዚህ ሰዎች (ወላጆች) ሲያልፉ ደግሞ ዕድሉ ያመለጣቸው (ልጆች) በፀፀት ራሳቸውን የሚወቅሱበት ሁኔታዎች በብዛት ይኖራሉ። እዚህ ላይ እናቴን ላስታውስና እንኳን አገር ለቆ የሄደውን ሰው ቀርቶ የሸኘቸውን እንኳ እቤቱ እስኪገባ ድረስ የምትጨነቅና የረፈደበትም ካለ በር ላይ ቁማ ስትጠብቅና ስትጨነቅ ትውል እንደነበረ አስታውሳለሁ። እሷም ዛሬ አልፋለች።

በእርግጥ ብዙ የእውቀትና የእድገት ሽግግሮች መሰረት የሚያደርጉት የሰዎችን ከቦታ ወደ ቦታ መነቃነቅን ነው። ብዙ ከተሞች የተቆረቆሩት፣ አዳዲስ አገራት የተመሰረቱት በሰዎች ከአንደ ቦታ ወደ ሌላ ቦታ በመነቃነቅና በንግድ ትስስሮች ነው። በተለይም በጥንት ዘመናት በሃይል በመጠቀምና ቦታ በማሰለቀቅም ነው። በአለም ላይ በቤተሰብና በቀየው ተወስኖ የሚቀመጥ አለ ለማለት በአጠቃላይ ያስቸግራል። ለምሳሌ ወደ ጀርመን በየዓመቱ ከሚገቡት የውጭ አገር ሰዎች ይልቅ ጀርመንን ለቀው የሚወጡት ይበልጣሉ። በተቃራኒው የጀርመንን ኢኮኖሚ ለሚቀጥሉት 50 ዓመታት ባለበት ለማቆም ወይም ተወዳዳሪ ለማድረግ በዓመት ከመቶ ሺህ በላይ የተማረ ሰው ከውጭ ወደ ጀርመን መግባት ይስፈልጋል። ማላዊ ውስጥ ካሉት የህክምና ባለሙያዎች ይበልጥ እንግሊዝ ያሉት የማላዊ የህክምና ባለሙያዎች ይበልጣሉ። በሚቀጥሉት አመታት ቻይናውያን ወንዶች በሴቶች እጥረት ከሌላ አገር መግባት ሊኖርባቸው ነው (በቻይናና በህንድ የወንዱ ቁጥር ከሴቶቹ በ80 ሚሊዮን ይበልጣል)። ብዙ ምሳሌዎችን ማቅረብ ይቻላል በዚህ እንገድበው።

ከአንደ ቦታ ወደ ሌላ ቦታ ስንነቃነቅ በኛ ውስጥ የተቀረፀው የወላጆቻችን ማንነት ደግሞ አብሮን ይጓዛል። በእርግጥ እያንዳንዱ ሰው ለምን ከአንድ ቦታ ወደ ሌላ ቦታ እንደሚነቃነቅ፣ ቤተሰቡንና አገሩን ትቶ አዲስ ቤተሰብ እንደሚመሰርት፣ አዲሱንም አገር እንደሚቀበል የራሱ ምክንያትና አስተያየቶች ሊኖረውና ይህም ራሱን የቻለ ጥሩና ደካማ ጎን ያለው ሆኖ ሊታይ ይችላል። እዚህ ላይ አንድ ሰው የትውልድ አገሩን ለቆ ሲወጣ የሚያውቀው የትውልድ አገሩ የጫዋታ ሕግ ይቀየራል። ቤተሰብ ከመሰረተም ደግሞ እንደትውልድ አገሩ ለመኖር ወይም እንደ እናትና አባቱ እንዳሳደጉት ሊያሳድግ ወይም ሊያስተዳድር አይችል ይሆናል። የሚሄድበት አገርና ሰውም ይህንን የመጣባቸውን ሰው ሊቀበሉት ወይም ላይቀበሉት፣ ሊያከብሩት ወይም ሊንቁት፣ ሊያደንቁት ወይም ህይወቱን ሊያከብዱበት፣ አገሩን ሊያስረሱት ወይም ማንነቱን ሁልጊዜ የሚያስታውሱት ሊሆኑ ይችላሉ።

ውጭም ሆነ አገራችን ውስጥ፣ ወደድንም ሆነ ጠላንም ትውልድ አልፎ ትውልድ ይተካል፣ ርክክቡም በተለያዩ ሁኔታ ይፈፀማል። ከኢንሹራንስ (ዋስትና) ማኔጅመንት የተወሰደ አንድ የአሠራር አባባል አለ። ይህም በተለምዶ “ከአባቶቻችንና እናቶቻችን የተረከብነው አደራ” ከምንለው አባባል ጭራሽ የተለየ ነው። ይህም አባባል “አገራችንን ወይም አደራን የተበደርነው ከልጆቻችን ነው።” የሚል ነው። ልጆቻችን ደግሞ ከነሱ ልጆች ይበደራሉ። ያ ማለት ደግሞ ብድራችንን መክፈል ይጠበቅብናል ማለት ነው። አባቶቻችን ከኛ የተበደሩትን መልሰው ከፍለው አልፈዋል ብሎ ማሰብም ይቻላል።

ይህ የትውልድ ስምምነት ጥሩም ይሁን አይሁን መረከብን ሳይሆን መጠኑ ያልታወቀ መበደረን የሚገለፅ ትውልዳዊ ግዴታ የሚያስገባ መስሎ ይታያል።

በፊዚክስ የኖቤል ተሸላሚ የነበረችው ሚሪ ኪይሪ እንዳለችው ሰው በብዛት የሚያተኩረው ምን ያህል እንደተሰራ ሳይሆን ገና በሚሰራው ላይ ነው። ወላጆቻችንም ለኛ የነበራቸው ጭንቀትና ድክመት የምናስታውሰውና ትኩረት የምንሰጠው ራሳችን ቤተሰብ ስንመሰርት ወይም በሌሎች ስናየው ሊሆን ይችላል። ለማጠቃለልም ወላጆች ለኛ ብዙ ትርጉማችን ናቸው። ሞቱ ብለን አንዘን በኛው ውስጥ ይኖራሉ። ይህንን ጠብቀን፣ መልካሙን መርጠንና አስታውሰናቸው ለቁም ነገር እናውል። ትውልድ አልፎ ትውልድ የሚተካውም እንደዚህ ነው።

አንባቢ በቃላት አመራረጤና በስንኝ አሰካኬ ላይ ከአገሩ የቋንቋ እድገት ተነጥሎ ከውጭ የሚፅፍን ሰው ሁኔታ በማሰብ እንደሚረዳኝና በተለይም ይህንን ክቡር የሆነውን የወላጆቻችንና ቤተሰብን ስርዓት ደረቅ ሆኖ በሚታየው ማኔጅመንትና ሌሎች እይታዎች ጋር ማነፃፀር ቅንጭብ ሀሳብን ለማስያዝ ብቻ መሆኑን እንደሚገነዘበልኝ ተስፋ አለኝ።

*የምትነግረኝን እረሳዋለሁ፣
የምታሳየኝን አስታውሰዋለሁ፣
እራሴ እንደሰራ ያደረክኝን እረዳዋለሁ።*
- ኮንፋሰዩስ

ዶ/ር ፀጋዬ ደግነህ

በርሊን መስከረም ፱ ፪ሺ፫ ዓ.ም.

Dr. Tsegaye Degineh, Berlin, 10th October, 2010

www.degineh.com, project@degineh.com +491774626050